

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2022.3.55>

MIĘDZYNARODOWY SYSTEM INSTYTUCJONALNY ADMINISTRACYJNOPRAWNEGO MECHANIZMU ZAPEWNIENIA ZRÓWNOWAŻONEGO GOSPODAROWANIA W LASACH UKRAINY

Vitalii Vaida,

*aspirant Katedry Prawa Administracyjnego, Finansowego i Informatycznego
Wydziału Prawa Państwowej Wyższej Instytucji Edukacyjnej „Użhorodzki Uniwersytet Narodowy”
(Użhorod, Ukraina)
ORCID: 0009-0006-0991-5946
vitaliyvayda@yahoo.com*

Adnotacja. W niniejszym artykule przeanalizowano międzynarodowy system instytucjonalny administracyjnoprawnego mechanizmu zapewnienia zrównoważonego gospodarowania w lasach Ukrainy.

Celem artykułu jest scharakteryzowanie międzynarodowego systemu instytucjonalnego administracyjnoprawnego mechanizmu zapewnienia zrównoważonego gospodarowania w lasach Ukrainy.

Metody badawcze to ogólne metody naukowe i specjalnie prawne.

Napodstawie przeprowadzonych badań ustalono, że międzynarodowy system instytucjonalny administracyjnoprawnego mechanizmu zapewnienia zrównoważonego gospodarowania w lasach Ukrainy jest wzajemnie uzgodnionym zbiorem uprawnionych podmiotów działających na podstawie prawa międzynarodowego Ukrainy i ich działalności w celu zapewnienia zrównoważonego gospodarowania w lasach Ukrainy.

Międzynarodowe organizacje pozarządowe, w szczególności Leśna Rada Powiernicza, są ważnym elementem międzynarodowego systemu instytucjonalnego mechanizmu administracyjnoprawnego zapewnienia zrównoważonego gospodarowania w lasach Ukrainy. Zrównoważone prowadzenie gospodarki leśnej wymaga ciągłego doskonalenia zagospodarowania lasami, stosowania skutecznych mechanizmów i wdrażania najlepszych światowych praktyk gospodarki leśnej w Ukrainie.

Słowa kluczowe: lasy Ukrainy, zrównoważony rozwój, zrównoważone gospodarowanie, mechanizm administracyjnoprawny, międzynarodowy system instytucjonalny.

THE INTERNATIONAL INSTITUTIONAL SYSTEM OF THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL MECHANISM FOR ENSURING SUSTAINABLE MANAGEMENT IN THE FORESTS OF UKRAINE

Vitaliy Vayda,

*postgraduate student of the department of administrative, financial and information law of the Faculty
of Law of the Uzhhorod National University of Ukraine (Uzhhorod, Ukraine)
ORCID: 0009-0006-0991-5946
vitaliyvayda@yahoo.com*

Abstract. In this article the international institutional system of the administrative and legal mechanism for ensuring sustainable management in the forests of Ukraine is analyzed.

The purpose of the article is to characterize the international institutional system of the administrative and legal mechanism for ensuring sustainable management in the forests of Ukraine.

Research methods are general scientific and specifically legal methods.

On the basis of the conducted research, it was established that the international institutional system of the administrative-legal mechanism for ensuring sustainable management in the forests of Ukraine is a mutually agreed set of authorized entities acting on the basis of international law of Ukraine, and their activities to ensure sustainable management in the forests of Ukraine.

International non-governmental organizations, in particular the Council of Forest Trustees, are an important element of the international institutional system of the administrative-legal mechanism for ensuring sustainable management in the forests of Ukraine. Sustainable management of forestry requires constant improvement of forest management, application of effective mechanisms and introduction of the best world practices of forest use in Ukraine.

Key words: forests of Ukraine, sustainable development, sustainable management, administrative-legal mechanism, international institutional system, international institutional system.

МІЖНАРОДНА ІНСТИТУЦІЙНА СИСТЕМА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ГОСПОДАРЮВАННЯ У ЛІСАХ УКРАЇНИ

Віталій Вайда,

*аспірант кафедри адміністративного, фінансового та інформаційного права
юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (Ужгород, Україна)*

ORCID: 0009-0006-0991-5946

vitaliyvayda@yahoo.com

Анотація. У даній статті проаналізовано міжнародну інституційну систему адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України.

Мета статті – охарактеризувати міжнародну інституційну систему адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України.

Методами дослідження є загальнонаукові та спеціально юридичні методи.

На основі проведеного дослідження було встановлено, що міжнародна інституційна система адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України – це взаємоузгоджена сукупність уповноважених суб'єктів, що діють на основі міжнародного права України, та їхня діяльність щодо забезпечення сталого господарювання у лісах України.

Міжнародні неурядові організації, зокрема Лісова опікунська рада, є важливим елементом міжнародної інституційної системи адміністративно-правового механізму щодо забезпечення сталого господарювання у лісах України. Стале ведення лісового господарства вимагає постійного вдосконалення управління лісами, застосування ефективних механізмів і впровадження кращих світових практик лісокористування в Україні.

Ключові слова: ліси України, сталий розвиток, стале господарювання, адміністративно-правовий механізм, міжнародна інституційна система.

Вступ. У контексті сучасної євроінтеграції України, адміністративної реформи, подолання екологічних проблем в сучасній Україні, в тому числі спричинених російськими окупантами, реформування лісового законодавства, розвитку міжнародного співробітництва України, потреби збереження лісів України, важливе значення має дослідження питання міжнародної інституційної системи адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України.

Дослідження питання міжнародної інституційної системи адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України, сприятиме пошуку оптимальних рішень для вдосконалення сучасного адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України, а також удосконаленню правозастосовної практики уповноважених суб'єктів в цій сфері.

Мета статті – охарактеризувати міжнародну інституційну систему адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України.

Дана проблематика є актуальною і вона є предметом дослідження багатьох науковців, зокрема: О. Волкова, О. Микитюка, Т. Морозовської та О. Сурілової.

Основна частина. Проблема сталого господарювання у лісах України є однією з найбільших екологічних проблем, належне вирішення котрої, є запорукою збереження лісових екосистем, флори і фауни, водних ресурсів, ведення ефективного лісового господарства, сприяння розвитку рекреації, туризму, охорони довкілля, здійснення мисливського господарства, доступу громадян до якісної питної води, подальшого розвитку України як демократичної і правової держави, розвитку громадянського суспільства та ринкової економіки, сприяння процесу євроінтеграції України та відбудови України від наслідків російської агресії.

А тому Україна, неурядові організації, ЄС та міжнародне співтовариство приділяють важливу увагу питанням сталого розвитку лісів України, зокрема і в Українських Карпатах, й формуванню дієвих механізмів транскордонного співробітництва у цій сфері.

Матеріал і методи досліджень. Методами дослідження є загальнонаукові та спеціально юридичні методи.

Міжнародна інституційна система адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України включає уповноважених суб'єктів, що діють на основі міжнародного права України, та їхню діяльність щодо забезпечення сталого господарювання у лісах України.

До них належать такі уповноважені суб'єкти:

1. ООН. В рамках ООН важливе значення приділяється вирішенню екологічних проблем людства, зокрема, забезпечення сталого господарювання в лісах, та захист лісів. Право на сталий розвиток лісів було закріплено в Порядку денному на ХХІ століття, прийнятому на Конференції ООН із навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро в 1992 р. Економічний розвиток повинен бути екологічно безпечним і стійким. З тих пір пройшло більше 20 років, однак деградація навколишнього середовища в результаті людської діяльності триває прискореними темпами, про що свідчить Доповідь про розвиток людини 2007/2008 «Боротьба зі змінами клімату: людська солідарність в розділеному світі», підготовлена групою експертів Програми розвитку ООН.

У рамках ООН діють структурні підрозділи, в тому числі й конвенційні органи, що здійснюють діяльність щодо забезпечення захисту лісів. Важливу роль з них має Програма ООН із навколишнього середовища (надалі – ЮНЕП) утворена у 1972 році після Стокгольмської конференції ООН із навколишнього

середовища. ЮНЕП – це основний орган ООН у сфері охорони довкілля, який має забезпечувати керівництво й сприяти співробітництву у інтересах довкілля шляхом стимулювання діяльності, інформування й надання допомоги із метою покращення якості життя. ЮНЕП визначає політику і координує діяльність із питань навколишнього середовища й відповідає за природоохоронний елемент сталого розвитку.

Сталий розвиток довкілля є об'єднуючою метою усіх видів діяльності ЮНЕП. Основними сферами діяльності ЮНЕП є: екологічна інформація, оцінка і раннє попередження; питна вода; координація конвенцій й розвиток політичних інструментів; виробництво і передача технологій; підтримка Африки.

Під егідою ЮНЕП діють секретаріати кількох природоохоронних конвенцій, які є постійно діючими структурними підрозділами ЮНЕП, зокрема: секретаріат і фонд Монреальського протоколу (*Монреальський протокол, 1987*), секретаріати Базельської конвенції про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів і їх видаленням (*Базельська конвенція, 1989*), Стокгольмської конвенції про стійкі органічні забруднювачі (*Стокгольмська конвенція, 2001*), Конвенції про охорону біологічного різноманіття (*Конвенція, 1992*).

Чимало із цих конвенцій були розроблені за ініціативою і під егідою ЮНЕП. Всього за підтримкою ЮНЕП розроблено було понад 40 конвенцій. Роль програми із екологічних конвенцій полягає не лише в підтримці секретаріатів цих конвенцій, а мова йде про співпрацю і координацію їх діяльності. Це досягають через п'ять напрямів діяльності даної програми: визначення спільних елементів; внесок у робочі програми конвенцій; сприяння співпраці на національному та міжнародному рівнях щодо екологічних конвенцій; посилення регіональних морських конвенцій і планів дій; підтримка національних дій з реалізації конвенцій.

Міндовкілля України здійснює функції уповноваженого органу виконавчої влади, що від імені держави України участь бере у конференціях Сторін Віденської конвенції про охорону озонового шару і нарадах Сторін Монреальського протоколу про речовини, які руйнують озоновий шар, і здійснює відповідне міжнародне співробітництво.

Реалізація конвенцій, особливо екологічних, це є складний і багатогранний процес. Він включає в себе збір та обмін інформацією, проведення моніторингу, підготовку рекомендацій, розробку додаткових документів (зокрема протоколів), прийняття планів подальших дій, здійснення наукових досліджень. Організація засідань й зустрічей сприяють виявленню та вирішенню багатьох актуальних питань. Підтримка співпраці на національному і міжнародному рівнях щодо конвенцій між урядами і організаціями та громадськими об'єднаннями включає в себе обмін інформацією, спільне звітування і технічну співпрацю.

Серед інших установ ООН, які здійснюють діяльність щодо забезпечення сталого господарювання у лісах, можна зазначити наступні: Програма Розвитку ООН, Комісія зі сталого розвитку, Організація ООН з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Організація із питань продовольства і сільського господарства, Всесвітню організацію охорони здоров'я, Всесвітню метеорологічну організацію, Міжнародне агентство з атомної енергії, Міжнародну морську організацію; Європейську економічну комісію ООН (ЄЕК ООН) щодо Європейського континенту.

2. Рада Європи. Рада Європи – це є регіональна міжнародна організація, яка створена із метою досягнення більшої інтеграції між її членами з метою збереження і втілення у життя загальних ідеалів й принципів, а також сприяння економічному й соціальному прогресу. Після вступу країни до Ради Європи, вона здійснює моніторинг виконання взятих нею зобов'язань, визначає наявні проблеми й пропонує шляхи їх розв'язання (*Раханський, 2006: 8*).

У рамках Ради Європи цілий ряд прийнято міжнародних договорів із питань довкілля, зокрема: Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року; Конвенція про охорону дикої флори й фауни та природних середовищ існування в Європі 1979 року й інші документи, зокрема, Рекомендація ПАРЄ № 854 (1979) «Про доступ громадськості до державної документації та свободу інформації» 1979 року.

3. ОБСЄ. ОБСЄ приділяє значну увагу питанням забезпечення сталого господарювання у лісах. Зокрема, на виконання положень Орхуської Конвенції, створено під егідою Управління Координатора діяльності ОБСЄ в галузі економіки та навколишнього середовища мережу Орхуських інформаційно-просвітницьких центрів.

Нині ОБСЄ підтримує мережу біля 50 Орхуських Центрів в 13 країнах, серед яких: Албанія, Азербайджан, Білорусь, Боснія та Герцеговина, Вірменія, Грузія, Киргизстан, Казахстан, Молдова, Сербія, Чорногорія, Таджикистан й Туркменістан. Важливу роль Орхуських центрів є у просуванні принципів Орхуської конвенції, а також існує необхідність розширення мережі ц співробітництва між такими Орхуськими центрами. Зокрема, такий центр створено вже і в Україні.

Орхуський інформаційний центр було засновано у 2003 році в Україні. При центрі створено Координаційну раду, до складу якої ввійшли представники Міндовкілля України, Громадської ради при Міндовкілля України, Державної екологічної академії післядипломної освіти і управління, низки неурядових громадських організацій, а також міжнародних організацій і фондів (*Орхуський центр, 2022*).

Орхуський центр поширює активно інформацію в соцмережах, він веде сторінку на Фейсбук www.facebook.com/OrhusCentrKyiv/ (*Орхуський, 2022*). Він звітує періодично про свою діяльність. Зокрема, оприлюднено Звіт про роботу Інформаційно-просвітницького Орхуського центру за 2019 рік (*Звіт, 2019*). Директор Орхуського центру Серова Галина 2 жовтня взяла участь у спільному семінарі ЄЕК ООН – Європейської Агенції з навколишнього середовища (ЕЕА) «Відкриті дані для навколишнього середовища» і взяла участь у щорічній зустрічі Орхуських центрів під егідою ОБСЄ у Відні (*Звіт, 2019*).

Отже, Інформаційно-просвітницький Орхуський центр має важливе значення для забезпечення сталого господарювання у лісах України.

4. Європейський Суд з прав людини й інші міжнародні суди. Рішення Європейського суду з прав людини, в тому числі з питань захисту довкілля відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини» 2006 року є джерелом права в Україні, що є важливим у процесі формування уніфікованої правозастосовчої практики в Україні.

5. Багатосторонні комісії чи інші колегіальні конвенційні органи. Зокрема, Міністерська конференція по захисту лісів в Європі (далі – Процес Ліси Європи) із питань сталого господарювання у лісах. В її рамках ухвалено, зокрема: Резолюцію Н1 «Загальні принципи сталого господарювання у лісах Європи» 1993 р., Резолюцію Н2 «Загальні принципи збереження різноманіття європейських лісів» 1993 р., Резолюцію V5 «Зміна клімату і стале лісове господарювання в Європі» 2003 року, Резолюцію W2 «Ліс та вода» 2007 р.

В режимі онлайн конференції 14-15 квітня 2021 року проведено було 8-му Міністерську конференцію по захисту лісів Європи. У ході 8-ї Міністерської конференції схвалені і підписані наступні документи: Братиславська Міністерська декларація «Майбутнє, що ми хочемо: ліси, які нам потрібні» та Братиславська Міністерська резолюція «Адаптація Європейських лісів до змін клімату». Всі підписані домовленості є добровільними (*Ліси Європи, 2022*). Загальноєвропейська концепція сталого господарювання в лісах є успішною. Із 1993 року об'єднані спільні зусилля для діалогу, моніторингу та вироблення спільної політики учасників процесу Ліси Європи (*Sustainable Forest Management, 2022*).

6. Змішані міжурядові комісії за участю Уряду України – створюють на основі відповідних міжнародних угод двосторонніх України. Зокрема, таку комісію створено відповідно до Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво у галузі охорони навколишнього середовища (*Угода, 1994*) від 24 січня 1994 р. З метою реалізації даної Угоди Договірні Сторони створили Спільну Комісію по співробітництву у галузі охорони навколишнього середовища (надалі – Комісія). Співголовами Комісії є: від України – Міністр охорони навколишнього природного середовища України, а від Польщі – Міністр охорони навколишнього середовища, природних ресурсів та лісового господарства Республіки Польща.

Комісія діє на основі Положення, вона затверджує плани співробітництва, в яких конкретизовані напрямки роботи її, а також визначає організації і установи, які братимуть участь в її реалізації. Умови фінансування заходів по здійсненню їх співробітництва визначаються будуть Комісією.

Договірні Сторони заохочувати будуть співробітництво у галузі охорони довкілля між місцевими органами адміністрації й самоврядування, установами й підприємствами і громадськими організаціями. Кожна із Договірних Сторін відповідає за інформування відповідної своєї місцевої влади, громадян і їх громадських організацій із питань охорони навколишнього середовища, які виникають у зв'язку із реалізацією цієї Угоди чи припиненням дії її.

Отже, Спільна Комісія по співробітництву у галузі охорони навколишнього середовища, яка створена відповідно до Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво у галузі охорони навколишнього середовища від 24 січня 1994 р. має важливе значення для забезпечення сталого господарювання у лісах України.

7. Міжнародні неурядові організації. Вони займають важливе місце в процесі забезпечення сталого господарювання у лісах України.

У світі існує велика кількість міжнародних екологічних організацій з питань впливу діяльності людини на клімат, атмосферу, ґрунти, гідросферу, рослинність й тваринний світ, сталий розвиток лісів, забруднення навколишнього середовища, охорону флори та фауни. З них можна виокремити наступні неурядові організації: Міжнародну спілку охорони природи, природних ресурсів, засновану в 1948 році, Всесвітній фонд дикої природи, заснований в 1961 році, Грінпіс, заснований в 1971 році, Всесвітню комісію із навколишнього середовища, Друзі Землі, Лісова опікунська рада.

Збереження лісів є одним із найбільших викликів 21 століття. Останнім часом ліси України мають чимало проблем, на яких спекулюють окремі активісти і засоби масової інформації, хапаючись за сенсації і не досліджуючи питання. Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина» намагається розібратися із цими проблемами, об'єктивно їх проаналізувати і запропонувати законодавчі й управлінські рішення, які б дозволили переорієнтувати лісове господарство на шлях невиснажливого використання лісових ресурсів й на збереження біорізноманіття (*Ліси, 2022*).

Лісова опікунська рада (англ – Forest Stewardship Council (далі – FSC)) – це неурядова некомерційна організація, котра була заснована в 1993 році за ініціативою низки екологічних організацій, лісових компаній, трейдерів і інших зацікавлених сторін, задля підтримання екологічно прийняттого, соціально захищеного і водночас економічно вигідного ведення лісового господарства. Дана Організація має на меті запровадження незалежної і добровільної системи сертифікації лісового господарства і деревообробки, що змогує покращити управління лісами планети.

Процедура отримання сертифікату є доволі проста: претендент (лісокористувач) звертається до одного із трьох діючих в Україні органів сертифікації (уповноважених аудиторських компаній). Орган сертифікації проводить аудит і визначає, чи відповідає даний лісокористувач вимогам Принципів і Критеріїв ведення лісового господарства (Стандарту), які розроблені FSC. Аудиторська компанія діє незалежно від FSC. Якщо під час аудиту відповідність підтверджується лісокористувача вимогам Стандарту, то лісокористувач здобуває сертифікат FSC. В Україні діють три органи сертифікації Лісової опікунської ради: NEPCo, SGS

та Легалліс. 30 березня 2020 року було прийнято в Україні національний стандарт системи ведення лісового господарства; до того в Україні діяли тимчасові стандарти органів сертифікації (*FSC-Сертифікація, 2022*).

Важливе значення також має Індекс екологічної ефективності (ЕПІ, від англ. – Environmental Performance Index) – це метод кількісної оцінки і порівняльного аналізу показників екологічної політики держав світу. Він ранжує країни за їх результативністю у декількох категоріях, які об'єднують у дві групи: життєздатність екосистем та екологічне здоров'я (*Measuring Progress, 2021*). Індекс публікується раз на два роки. У 2022 році Україна, не дивлячись на війну, піднялася вже на із 60 на 52 місце серед 180 країн світу, згідно із актуальним Індексом екологічної ефективності (*Ukraine, 2022*).

8. Іноземні держави, на основі відповідних міжнародних договорів України.

Іноді у випадках екологічних катастроф, лісових пожеж та інших надзвичайних ситуацій чи в інших випадках, на основі відповідних міжнародних договорів, вони зобов'язані вільний доступ надати до інформації про стан довкілля, у тому числі і щодо забруднення транскордонних вод, захисту лісів тощо, а також здійснюють й іншу співпрацю. Зокрема, з метою боротьби із лісовими пожежами та патрулюванням лісу лісовою охороною, окремі європейські країни надають активну гуманітарну допомогу та міжнародну технічну допомогу Україні, зокрема, Польща. Так, у травні 2022 року Лісівники Польщі передали українським колегам 12 позашляховиків передано: 35 тепловізорів для розвідувальних груп Збройних Сил України. А ще раніше Польща передала 1300 «рюкзаків допомоги» для потреб лісової охорони, що входять до тероборони і мобілізовані до ЗСУ (*Лісівники Польщі, 2022*).

1 червня 2022 року у місті Києві відбулися українсько-польські міжурядові консультації із співголошенням Прем'єр-міністра України Дениса Шмигала і Голови Ради міністрів Польщі Матеуша Моравецького. За їх результатами Сторони домовилися посилювати співробітництво у питаннях боротьби зі змінами клімату, відновлення природних ресурсів, а також захисту лісів та всього довкілля (*Україна та Польща, 2022*).

Висновки.

Отже, на основі вищенаведеного, можемо зробити наступні висновки. Міжнародна інституційна система адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України – це взаємоузгоджена сукупність уповноважених суб'єктів, що діють на основі міжнародного права України, та їхня діяльність щодо забезпечення сталого господарювання у лісах України.

Міжнародні неурядові організації, зокрема Лісова опікунська рада, є важливим елементом міжнародної інституційної системи адміністративно-правового механізму щодо забезпечення сталого господарювання у лісах України.

Стале ведення лісового господарства вимагає постійного вдосконалення управління лісами, застосування ефективних механізмів, а також відповідне впровадження кращих світових практик лісокористування в Україні.

Існують перспективи і подальших наукових досліджень в даному напрямку, зокрема, щодо: захисту лісів України, міжнародно-правового статусу лісів; правової охорони лісів Карпат.

Отже, ми у даній статті охарактеризували проблематику міжнародної інституційної системи адміністративно-правового механізму забезпечення сталого господарювання у лісах України.

Список використаних джерел:

1. Реєстр Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар від 16 вересня 1987 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_215 (дата звернення: 17.09.2022).
2. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22 березня 1989 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_022 (дата звернення: 17.09.2022).
3. Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22 травня 2001 року. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_a07 (дата звернення: 17.09.2022).
4. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 5 червня 1992 року. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_030 (дата звернення: 18.09.2022).
5. Раханський А. Десять років в Парламентській асамблеї Ради Європи. К.: Фенікс, 2006. 272 с.
6. Орхуський центр. URL: <https://mepr.gov.ua/content/orhuskiy-centr.html> (дата звернення: 18.09.2022).
7. Оргуський інформаційно-просвітницький центр. URL: <https://www.facebook.com/OrhusCentrKyiv/> (дата звернення: 18.09.2022).
8. Звіт про роботу Інформаційно-просвітницького Орхуського центру за 2019 рік. URL: http://dea.edu.ua/img/source/%D0%90%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%20%D0%9E%D1%80%D0%B3%D1%83%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%202019.pdf (дата звернення: 19.09.2022).
9. Ліси Європи (Міністерські конференції по захисту лісів Європи). URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti-mizhnarodna-diyalnist/lisova-yevropa-ministerski-konferenciyyi-po-zahistu-lisiv-yevropi> (дата звернення: 19.09.2022).
10. Sustainable Forest Management. URL: <https://foresteurope.org/workstreams/sustainable-forest-management/> (дата звернення: 19.09.2022).
11. Угода між Урядом України та Урядом Республіки Польща про співробітництво в галузі охорони навколишнього середовища від 24 січня 1994 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_073 (дата звернення: 20.09.2022).
12. Ліси – для дикої природи! URL: <http://epl.org.ua/environment/lisy-dlya-dykoji-prirody/> (дата звернення: 20.09.2022).
13. FSC-Сертифікація. URL: <https://sfmu.org.ua/korysni-materialy/fsc-sertyfikaciya> (дата звернення: 20.09.2022).

14. Measuring Progress: A Practical Guide From the Developers of the Environmental Performance Index (EPI). URL: http://www.epi.yale.edu/sites/default/files/downloads/YCELP_Measuring_Progress_Manual.pdf (дата звернення: 20.09.2022).
15. Ukraine. URL: <https://epi.yale.edu/epi-results/2022/country/ukr> (дата звернення: 20.09.2022).
16. Лісівники Польщі передали українським колегам 12 позашляховиків. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/06/lisivnyky-polshhi-peredaly-ukrayinskym-kolegam-12-pozashlyahovykiv/> (дата звернення: 21.09.2022).
17. Україна та Польща домовилися про спільні проекти. URL: <https://www.geo.gov.ua/ukrayina-ta-polshcha-domovylasia-pro-spilni-proekty/> (дата звернення: 21.09.2022).

References:

1. Reyestr Monreal's'kyu protokol pro rechovyny, shcho ruynuyut' ozonovyy shar vid 16 veresnya 1987 roku [Registry of the Montreal Protocol on Substances that Deplete the Ozone Layer of September 16, 1987]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_215 [in Ukrainian].
2. Bazel's'ka konventsiya pro kontrol' za transkordonnym perevezennyam nebezpechnykh vidkhodiv ta yikh vydalennyam vid 22 bereznya 1989 roku. [Basel Convention on the Control of Transboundary Transportation of Hazardous Wastes and Their Disposal of March 22, 1989]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_022 [in Ukrainian].
3. Stok-hol'm's'ka konventsiya pro stiyki orhanichni zabrudnyuvachi vid 22 travnya 2001 roku. [Stockholm Convention on Persistent Organic Pollutants of May 22, 2001]. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_a07 [in Ukrainian].
4. Konventsiya pro okhoronu biolohichnoho riznomanittya vid 5 chervnya 1992 roku. [Convention on the Protection of Biological Diversity of June 5, 1992]. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_030 [in Ukrainian].
5. Rakhans'kyi A. Desyat' rokov v Parlament-s'kiy asambleyi Rady Yevropy. [Rakhanskyi A. Ten years in the Parliamentary Assembly of the Council of Europe]. K.: Phoenix, 2006. 272 p. [in Ukrainian].
6. Orkhus'kyi tsentr. [Aarhus Center]. URL: <https://mepr.gov.ua/content/orhuskiy-centr.html> [in Ukrainian].
7. Orhus'kyi informatsiyno-prosvitnyts'kyi tsentr. [Aarhus information and educational center]. URL: <https://www.facebook.com/OrhusCentrKyiv/> [in Ukrainian].
8. Zvit pro robotu Informatsiyno-prosvitnyts'koho Orkhus'koho tsentru za 2019 rik. [Report on the work of the Aarhus Information and Education Center for 2019]. URL: http://dea.edu.ua/img/source/%D0%90%D0%BD%D0%BE%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82_%20%D0%9E%D1%80%D0%B3%D1%83%D1%81%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%202019.pdf [in Ukrainian].
9. Lisy Yevropy (Ministers'ki konferentsiyi po zakhystu lisiv Yevropy). [Forests of Europe (Ministerial Conferences on the Protection of European Forests)]. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/mizhnarodna-diyalnist/lisova-yevropaministerski-konferencyi-po-zahystu-lisiv-yevropi> [in Ukrainian].
10. Sustainable Forest Management. URL: <https://foresteurope.org/workstreams/sustainable-forest-management/> [in English].
11. Uhoda mizh Uryadom Ukrayiny ta Uryadom Respubliky Pol'shcha pro spivrobotnytstvo v haluzi okhorony navkolyshn'oho seredovyshcha vid 24 sichnya 1994 roku. [Agreement between the Government of Ukraine and the Government of the Republic of Poland on cooperation in the field of environmental protection dated January 24, 1994]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/616_073 [in Ukrainian].
12. Lisy – dlya dykoyi pryrody! [Forests are for wildlife!] URL: <http://epl.org.ua/environment/lisy-dlya-dykoyi-pryrody/> [in Ukrainian].
13. FSC-Sertyfikatsiya. [FSC-Certification]. URL: <https://sfmu.org.ua/korysni-materialy/fsc-sertyfikatsiya> [in Ukrainian].
14. Measuring Progress: A Practical Guide From the Developers of the Environmental Performance Index (EPI). URL: http://www.epi.yale.edu/sites/default/files/downloads/YCELP_Measuring_Progress_Manual.pdf [in English].
15. Ukraine. URL: <https://epi.yale.edu/epi-results/2022/country/ukr> [in English].
16. Lisivnyky Pol'shchi peredaly ukrayins'kym koleham 12 pozashlyahovykiv. [Polish foresters handed over 12 off-road vehicles to Ukrainian colleagues]. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/05/06/lisivnyky-polshhi-peredaly-ukrayinskym-kolegam-12-pozashlyahovykiv/> [in Ukrainian].
17. Ukrayina ta Pol'shcha domovylsya pro spil'ni proekty. [Ukraine and Poland agreed on joint projects]. URL: <https://www.geo.gov.ua/ukrayina-ta-polshcha-domovylasia-pro-spilni-proekty/> [in Ukrainian].